

Ризики в аудиті та їх оцінка

У статті розглянуто основні види аудиторських ризиків, їх визначення, класифікація, методи розрахунку. Наведено приклади їх оцінки та показано можливий їх вплив на подальший вибір і застосування окремих аудиторських процедур, кількість аудиторських доказів та методи їх отримання.

Ключові слова: аудиторський ризик, властивий ризик, ризик контролю, ризик невиявлення, оцінка ризиків, аудиторські докази.

Аудиторська діяльність пов'язана з існуванням різноманітних ризиків, що здатні впливати на остаточну аудиторську думку. Аудитор ніколи не може бути впевненим, що надана до перевірки інформація не містить помилки, тобто завжди є можливість того чи іншого ступеня (ризик) її перекручування. Ризик ніколи не може бути зведений до нуля, тому завдання аудитора полягає принаймні у його мінімізації.

На ступінь ризику впливають такі фактори: знання бухгалтерського обліку аудитором; загальний концептуальний підхід до проведення аудиту; зміни в нормативно-правовій системі; рівень комп'ютеризації; система внутрішнього контролю в об'єкта аудиту; частота змінюваності керівників вищої та середньої ланки і, як наслідок, їх погане знання існуючої системи управління; оцінка отриманих результатів та їхня повнота; кількість нестандартних операцій при проведенні аудиту; надійність та ефективність системи управління ризиками та системи внутрішнього контролю об'єкта аудиту.

Тому аудитор при плануванні аудиторського завдання повинен визначити ризики, які здатні впливати на його висновок, та оцінити їхній можливий вплив для подальшого якісного проведення аудиту.

Питання міжнародних стандартів аудиту, його методології та практичного застосування постійно вивчаються вітчизняними науковцями, зокрема О. Редьком, Н. Проскуріною, К. Сурніною, О. Петрик та ін.

Метою дослідження є аналіз аудиторських ризиків та методів їх оцінювання при плануванні аудиту фінансової звітності, систематизація аудиторських дій при наявності ризиків та визначення можливих ризиків.

Оцінювання ризиків і внутрішнього контролю регламентуються стандартом аудиту для зовнішніх аудиторів МСА 200 [1]. Метою цього стандарту аудиту є визначення положень і надання рекомендацій для досягнення розуміння суб'єкта господарювання та його середовища, в тому числі його внутрішнього контролю й аудиторського ризику та його компонентів: властивого ризику, ризику контролю і ризику невиявлення.

Аудитор повинен достатньою мірою розуміти систему бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, щоб спланувати аудиторську перевірку і

розробити ефективний аудиторський підхід. Аудитор повинен використовувати своє професійне судження для оцінювання аудиторського ризику і розроблення аудиторських процедур, щоб забезпечити зменшення цього ризику до допустимо низького рівня.

Тому одним із основних завдань аудитора є отримання доказів, достатніх для висловлення думки про те, що, наприклад, фінансова звітність, за якою складається аудиторський висновок, складена відповідно до загальноприйнятої практики й принципів (відображає вірний і справедливий погляд) і не містить яких-небудь перекручувань і неточностей.

Варто зазначити, що аудитор не підтверджує кожну угоду, укладену об'єктом аудиту, а тому він лише висловлює думку з певним рівнем впевненості в її достовірності. Завжди існує певний ризик невиявлення якої-небудь суттєвої неточності.

Вищезгаданий ризик, відомий як аудиторський ризик, може бути визначений як ризик того, що аудитор складе некваліфікований аудиторський висновок у результаті або невиявлення суттєвої неточності у фінансовій звітності, або визнання того, що фінансова звітність містить суттєві помилки (перекручування), хоча насправді їх там немає.

Тобто загальний аудиторський ризик розглядають як сукупність двох видів ризику: ризик наявних фальсифікованих фінансових документів і ризик того, що аудитор не зможе їх знайти. Перший вид ризику не підлягає контролю з боку аудитора. Аудитор оцінює ризик, який пов'язаний із підприємством, проте не може ніяк його змінити. Другий вид ризику може контролюватися аудитором шляхом вибору і проведення відповідних аудиторських процедур, спрямованих на формування конкретних висновків щодо ділових операцій і бухгалтерських балансів.

Визначення аудиторського ризику та його складових наведено у табл. 1.

Зупинимось більш докладно на ризику невиявлення, під яким розуміють ризик невиявлення суттєвих помилок за допомогою аудиторських процедур у документах, фінансовій звітності об'єкта аудиту, який аудитор готовий взяти на себе, припускаючи, що в системі внутрішнього контролю їх

Визначення аудиторського ризику

Аудиторський ризик		
Це ризик того, що аудитор висловить невідповідну аудиторську думку, якщо фінансові звіти містять суттєво викривлену інформацію. Аудиторський ризик поділяється на три різновиди:		
Властивий ризик	Ризик контролю	Ризик невиявлення
Це чутливість твердження до викривлення, яке може бути суттєвим окремо або в сукупності з іншими твердженнями, виходячи із припущення про відсутність відповідних процедур внутрішнього контролю в суб'єкта господарювання	Це ризик неможливості своєчасного запобігання викривленню, яке може з'явитися у твердженні та бути суттєвим окремо або в сукупності з іншими викривленнями, або неможливості його своєчасного виявлення та виправлення за допомогою системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання	Це ризик невиявлення аудитором викривлення, що існує в твердженні та може бути суттєвим окремо або в сукупності з іншими викривленнями

Джерело: складено автором

не змогли виявити і виправити. Він оцінюється як імовірність того, що аудитори не зможуть виявити суттєві помилки у досліджуваних системах суб'єкта перевірки, які не були виявлені і виправлені раніше за допомогою системи внутрішнього контролю.

Ризик невиявлення визначає кількість доказів, які аудитор планує зібрати. За низького рівня ризику невиявлення необхідно зібрати більшу кількість аудиторських свідчень. Коли аудитор готовий взяти на себе більший ризик, аудиторських свідчень необхідно менше. У всіх випадках ефективність виявлення помилок залежить від аудиторів, і вони несуть відповідальність за виконання процедур збирання інформації щодо достовірності даних про предмет перевірки (збирання аудиторських свідчень).

Дуже важливим питанням є методика визначення величини аудиторського ризику. Єдиної методики поки що не існує, відсутні навіть науково обгрунтовані підходи до оцінювання як загального аудиторського ризику, так і основних його компонентів. Проте існують узагальнені моделі розрахунку аудиторського ризику, які добре знайомі більшості фахівців.

Зазвичай фахівці розраховують аудиторський ризик за такою факторною моделлю:

$$AP = BP \cdot PK \cdot PH,$$

де *AP* – загальний аудиторський ризик;

BP – властивий ризик;

PK – ризик контролю;

PH – ризик невиявлення.

Аудиторський ризик зумовлюються тим, що дії аудитора щодо виконання аудиторського завдання є суб'єктивними. Чим нижче рівень бажаного ризику для аудитора, тим більше він повинен бути впевненим в тому, що об'єкт перевірки не містить матеріальних помилок і пропусків. Нульовий ризик означає впевненість у достовірності інформації. На практиці аудитор не може бути цілком впевненим у достовірності питання, яке перевіряє, тому аудиторський ризик завжди знаходиться в межах між 0 і 1 (або від 0 до 100%). При цьому важливо зазначити такі важливі моменти:

– аудитор не може цілком довіряти системі обліку і внутрішнього контролю підприємства;

– аудитор не може дозволити собі встановлювати високий рівень невиявлення помилок (наприклад, понад 50%) при високих ризиках системи обліку і внутрішнього контролю. У цьому випадку загальний аудиторський ризик буде також дуже високий, чого допускати не можна, оскільки перевірка буде вважатися такою, що проведена неналежним чином;

– аудиторська перевірка буде вважатися незадовільною, якщо аудитор встановить низький ризик невиявлення за повної недовіри до систем обліку і внутрішнього контролю підприємства.

Аудитори розуміють неможливість повного усунення ризику, тому вони встановили прийнятний, на їхній погляд, рівень аудиторського ризику 5%. Це означає, що п'ять зі ста підписаних аудитором звітів містять різні погляди у спірних питаннях. Встановлення цього показника на більш низькому рівні може вплинути на конкурентоздатність підприємства.

Наведену загальну модель аудиторського ризику можна розкласти на складові:

1) властивий ризик (*BP*), що виникає в результаті діяльності підприємства, визначення ним своїх загальних цілей, стратегій розвитку;

2) ризик контролю (*PK*), що складається з ризику системи внутрішнього контролю та ризику організації системи бухгалтерського обліку;

3) ризик невиявлення (*PH*) – значні помилки залишаються невиявленими при проведенні аудиту внаслідок недостатнього аналітичного огляду та тестового контролю.

При оцінюванні аудиторського ризику зазвичай застосовуються три основні градації: високий; середній; низький. Керівник служби внутрішнього аудиту може ухвалити рішення щодо застосування у своїй діяльності більшої кількості градацій, ніж три вищезгадані, або про використання для оцінювання ризиків кількісних показників (відсотків або часток одиниці).

Аудитор при проведенні аудиту повинен провести всі необхідні заходи, щоб знизити аудиторський ризик до розумного мінімального рівня.

Оцінка аудиторського ризику й фактори, що справляють вплив на аудиторський ризик, повинні відображатися в стратегії аудиту

Аудиторський ризик є критерієм якості роботи аудитора, оцінка аудиторського ризику основана на його професійній думці. Показники ж властивого ризику, ризику контролю й ризику невиявлення оцінюються не тільки залежно від думки аудитора, а й на базі зібраної ним інформації. Ефективність аудиторської перевірки повинна оцінюватись на стадії її планування.

Наприклад, на стадії планування аудитор оцінює, що властивий ризик становить 80%, ризик контролю – 60%. Якщо аудитор хоче зберегти прийнятну ефективність перевірки, зводячи аудиторський ризик до відносно низького рівня (наприклад, до 5%), акцент переноситься на розрахунок значення ризику невиявлення й відповідної кількості аудиторських доказів, які потрібно буде отримати.

У цьому випадку модель аудиторського ризику застосовується у вигляді:

$$PH = AP : (BP \cdot PK) = 0,05 : (0,90 \cdot 0,60) = 0,092.$$

Ризик невиявлення становить 9,2%. Це означає, що аудитор підтверджує надійність 90,8% інформації, що буде перевірена, а для досягнення цього аудиторі необхідно буде здійснити велику кількість аудиторських процедур. Тобто між ризиком невиявлення та кількістю аудиторських процедур існує обернений зв'язок. Чим нижче ризик невиявлення, тим більшу кількість процедур для досягнення цього необхідно здійснити, і навпаки.

Використовуючи модель оцінювання аудиторського ризику, аудитор повинен знати про неприпустимі ситуації, коли, наприклад:

– властивий ризик дорівнює нулю ($BP = 0$ й $AP = 0 \cdot PK \cdot PH = 0$), тобто аудитор не повинен настільки покладатися на ефективність системи управління підприємством, щоб відмовитися від необхідності процедур збирання даних;

– ризик контролю дорівнює нулю ($PK = 0$ й $AP = BP \cdot 0 \cdot PH = 0$), тобто аудитор не може повністю покладатися на ефективність системи внутрішнього контролю і не проводить аудиторські процедури;

– аудиторська перевірка не може вважатися проведеною належним чином, якщо існує велика ймовірність того, що аудитор не виявить суттєвих помилок, допущених суб'єктом, що перевіряється. Наприклад, у тому разі, коли ризик невиявлення має дуже велике значення:

$$AP = BP \cdot PK \cdot PH = 0,50 \cdot 0,80 \cdot 0,80 = 0,32.$$

Припустимою ситуацією при використанні моделі є ситуація, коли аудитор може практично повністю довіряти даним, зібраним у ході проведення щорічних процедур, навіть якщо він вважає, що система бухгалтерського обліку й система внутрішнього контролю є неефективними. Наприклад:

$$AP = BP \cdot PK \cdot PH = 1 \cdot 1 \cdot 0,01 = 0,01.$$

Застосування моделі аудиторського ризику полягає в розумінні аудитором взаємозв'язку між компонентами аудиторського ризику та між рівнем аудиторського ризику, кількістю і якістю необхідних аудиторських доказів.

Існує обернено пропорційний зв'язок між ризиком невиявлення і сукупністю властивого ризику і ризику контролю (табл. 2):

а) високі значення властивого ризику і ризику контролю зобов'язують аудитора організувати перевірку так, щоб знизити, наскільки можливо, величину ризику невиявлення і тим самим звести загальний аудиторський ризик до прийнятного значення;

б) низькі значення властивого ризику і ризику контролю дозволяють аудиторі допустити в ході перевірки більш високий ризик невиявлення і при цьому отримати прийнятне значення загального аудиторського ризику

Таблиця 2

Залежність між рівнем ризику та кількістю свідочств (доказів)

Варіанти	Аудиторський ризик	Властивий ризик	Ризик контролю	Ризик невиявлення	Кількість необхідних доказів
1	Високий	Низький	Низький	Високий	Низька
2	Низький	Низький	Низький	Середній	Середня
3	Низький	Високий	Високий	Низький	Висока
4	Середній	Середній	Середній	Середній	Середня
5	Високий	Низький	Середній	Середній	Середня

Джерело: складено автором

Отже, чим більш надійною є система внутрішнього контролю в суб'єкта аудиту, тим менше уваги при аудиті потрібно приділяти детальним тестам по суті. Чим більш слабкими та менш надійними є докази, отримувані при оцінюванні ефективності сис-

теми внутрішнього контролю суб'єкта аудиту, тим детальніше потрібно проводити аудит, що дозволить знизити аудиторський ризик до максимально припустимого рівня.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (вид. 2013 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apu.com.ua/msa> – Назва з титул. екрана.